

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Центр професійної та післядипломної освіти
Кафедра управління імені Олега Балацького

Шифр _____

Наказ ректора про
затвердження теми

„До захисту допускається”
завідувача кафедри
_____ І. І. Рекуненко

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему

«Державне регулювання інституту неплатоспроможності фізичної особи»

за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»
освітньо-професійна програма «Державна служба»

Студентка гр. ДС.мз-01с/1

Іванченко Тетяна Сергіївна

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр.

Кваліфікаційна робота магістра містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.
_____ Іванченко Тетяна Сергіївна

Науковий керівник

Кириченко Костянтин Іванович

Суми 2021

АНОТАЦІЯ

Основною новелою КУзПБ стала можливість боржника-фізичної особи звернутися до суду із заявою про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність за наявності певних чітко визначених умов.

В магістерській роботі детально проаналізовано увесь алгоритм дій у справі про неплатоспроможність: умови та підстави відкриття провадження у справі; наслідки відкриття провадження у справі; введення мораторію та можливість застосування певних заходів для забезпечення вимог кредиторів; підготовка, затвердження та виконання Плану реструктуризації боргів боржника; підстави визнання фізичної особи банкрутом та введення процедури погашення боргів; формування ліквідаційної маси, виключення майна з ліквідаційної маси; продаж майна в процедурі погашення боргів; черговість задоволення вимог кредиторів; звільнення фізичної особи від боргів; вимоги, від яких фізична особа не звільняється після закриття провадження; наслідки звільнення особи від боргів.

В магістерській роботі проаналізовано досвід регулювання інституту неплатоспроможності фізичних осіб на прикладі США, Литви, Англії, Франції, Австралії та Польщі.

Основним результатом роботи є розробка власних пропозиції щодо врегулювання прогалин та колізій законодавства у сфері неплатоспроможності фізичних осіб.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ I. ФІЗИЧНА ОСОБА ЯК СУБ'ЄКТ ПРОЦЕДУРИ БАНКРУТСТВА.....	8
РОЗДІЛ II. СУДОВІ ПРОЦЕДУРИ, ЯКІ ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ДО БОРЖНИКА-ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ	
2.1. Процедура реструктуризації боргів боржника-фізичної особи.....	18
2.2. Процедура погашення боргів боржника-фізичної особи.....	25
РОЗДІЛ III. РЕГУЛЮВАННЯ ІНСТИТУТУ НЕПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ.....	32
РОЗДІЛ IV. ПРОПОЗИЦІЇ УДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУТУ НЕПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ.....	41
ВИСНОВКИ	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	52

ВСТУП

Актуальність дослідження. Основою незалежної держави є успішна економіка, яка формує добробут громадян держави. Еволюція процедури банкрутства є важливим елементом розвитку економіки, тому що механізми процедур банкрутства створюють конкуренцію на вітчизняному ринку, а права кредиторів забезпечені. Однією із пріоритетних в Україні є реформа системи банкрутства, що визначено Стратегією сталого розвитку «Україна» та Планом законодавчого забезпечення реформ.

Правове регулювання процедур банкрутства фізичних осіб в Україні давно потребувало нових підходів.

Крім суб'єктів господарювання, які брали кредити на розвиток бізнесу, через кредити та займи, сподіваючись на покращення економічної ситуації в державі, вирішували життєві ситуації і фізичні особи – не підприємці. Тому можливість визнати фізичну особу неплатоспроможною (банкрутом) є вкрай актуальною.

Введення на території України карантинних зон, у зв'язку з активним поширенням COVID-19 на території України призводить до зниження якості майнового та фінансового стану громадян. Загострення кризової ситуації виявляє прогалини законодавства у сфері банкрутства. В час економічного западу та розповсюдження коронавірусу саме інститут можливості банкрутства фізичної особи повинен виступити засобом отримання боржнику-фізичній особі належного захисту і притримати активи для відновлення платоспроможності, а також гарантувати виконання зобов'язань перед кредиторами.

Важливим кроком у вітчизняному законодавстві стало прийняття 18.10.2018 та введення в дію 21.10.2019 Кодексу України з процедур банкрутства (далі по тексту – КузПБ), революційною новелою якого стало

надання можливості звільнитися від боргів фізичним особам шляхом введення щодо них судових процедур банкрутства.

Постановка проблеми. З набранням законної сили КУзПБ у 2019 році очікувався колосальний попит на дану процедуру. Проте, з моменту введення в Україні інституту банкрутства фізичних осіб пройшло 2 роки, а деякі господарські суди України не нарахують і 10 проваджень про неплатоспроможність фізичних осіб. Причиною цього стала низка проблемних питань та прогалин КУзПБ, що з'являються на практиці в процесі застосування законодавчих положень.

Метою магістерської роботи є дослідження інституту неплатоспроможності фізичних осіб та надання пропозицій щодо його удосконалення.

Основні завдання роботи:

- Дослідити підстави, умови, порядок відкриття справи про неплатоспроможність фізичної особи - боржника;
- Проаналізувати детально судові процедури, які застосовуються до боржників-фізичних осіб;
- Проаналізувати законодавство зарубіжних країн на предмет наявності інституту неплатоспроможності фізичних осіб та його регулювання;
- Виявлення прогалин чинного законодавства та надання пропозицій щодо їх усунення.

Об'єктом дослідження є інститут неплатоспроможності.

Предметом дослідження є державне регулювання інституту неплатоспроможності фізичних осіб

Кваліфікаційна робота магістра містить вступ, чотири розділи, висновок та список використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 52 сторінки, список використаних джерел міститься на 4 сторінках.

РОЗДІЛ І. ФІЗИЧНА ОСОБА ЯК СУБ'ЄКТ ПРОЦЕДУРИ БАНКРУТСТВА

Генезис інституту банкрутства в Україні розпочався у 1992 році з прийняттям Закону України «Про банкрутство», який поширювався відповідно до ст.2 лише на юридичних осіб, які є суб'єктами підприємницької діяльності [1].

1 січня 2000 року законної сили набрав Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», який поширював сферу дії процедур банкрутства на громадян-суб'єктів підприємницької діяльності (громадян-підприємців) [2].

У 2012 році набрав чинності оновлений Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», який замінив слова «громадян-підприємців» на «фізичну особу, яка здійснює підприємницьку діяльність та може бути боржником виключно за зобов'язаннями, які сформувалися у зв'язку зі здійсненням такої діяльності». Так, у ст.1 Закону зазначено, що «не підлягають банкрутству фізичні особи-підприємці за грошовими зобов'язаннями, які виникли безпосередньо у фізичної особи на підставах, не пов'язаних із здійсненням такою особою підприємницької діяльності» [3].

Необхідно зазначити, що у 2015 році народними депутатами до Верховної Ради України передано на розгляд проект Закону України «Про реструктуризацію боргів фізичної особи або визнання її банкрутом», який мав би встановлювати «умови та порядок реструктуризації боргів фізичної особи або визнання її банкрутом та застосування процедури задоволення вимог кредиторів». Проект знято з розгляду у 2018 році, напевно, у зв'язку з підготовкою КУзПБ до якого і увійшли норми про неплатоспроможність фізичної особи [4].

21 жовтня 2019 року набрав законної сили КУзПБ, новелою якого стала можливість визнання банкрутом фізичної особи за зобов'язаннями, які не пов'язані з підприємницькою діяльністю, а також відновлення її платоспроможності [5].

Відповідно до абз.3 ст.1 КУзПБ «боржник - юридична особа або фізична особа, у тому числі фізична особа - підприємець, неспроможна виконати свої грошові зобов'язання, строк виконання яких настав» [5].

Відповідно до абз.12 ст.1 КУзПБ «неплатоспроможність - неспроможність боржника виконати після настання встановленого строку грошові зобов'язання перед кредиторами не інакше, як через застосування процедур, передбачених КУзПБ» [5].

Питання неплатоспроможності фізичної особи регулюється Книгою четвертою «Відновлення платоспроможності фізичної особи» КУзПБ. Провадження здійснюється в порядку, врегульованому КУзПБ для юридичних осіб, з особливостями встановленими Книгою четвертою» [ст.113; 5].

Справи щодо неплатоспроможності боржників-фізичних осіб належать до юрисдикції господарських судів відповідно до п.8 ч.1 ст.20 Господарського процесуального кодексу України [6]. Такі справи розглядаються господарськими судами за місцем проживання фізичної особи.

Особливістю звернення із заявою про неплатоспроможність фізичної особи є те, що звертатися з відповідною заявою може лише сам боржник. Виключення відсутні, навіть для боржників із значною сумою боргу чи державних органів [ст.115; 5].

Частина 2 ст.115 КУзПБ встановлює виключні умови за яких боржник-фізична особа має право звернутися із заявою про відкриття провадження у справі про свою неплатоспроможність до господарського суду. Так, до таких умов належать:

1) розмір прострочених зобов'язань боржника становить не менше тридцяти розмірів мінімальної заробітної плати. До складу таких зобов'язань

не рахується неустойка (штраф, пеня) та інші фінансові санкції. Відповідно до ст.8 Закону України «Про Державний бюджет України на 2021 рік» мінімальна заробітна плата складає: з 1 січня 2021 року – 6000,00 грн за місяць, з 1 грудня 2021 року – 6500,00 грн за місяць. Отже, для порушення справи про неплатоспроможність необхідно мати заборгованість не менше 180 000,00 грн (з 01.01.2021 по 01.12.2021) та 195 000,00 грн (з 01.12.2021) [7].

2) боржник припинив погашення кредитів чи здійснення інших планових платежів у розмірі більше 50 відсотків місячних платежів за кожним з кредитних та інших зобов'язань упродовж двох місяців;

3) ухвалено постанову у виконавчому провадженні про відсутність у фізичної особи майна, на яке може бути звернено стягнення;

4) існують інші обставини, які підтверджують, що найближчим часом боржник не зможе виконати грошові зобов'язання чи здійснювати звичайні поточні платежі (загроза неплатоспроможності) [ст.115; 5].

Заява про відкриття провадження у справі, яка подається боржником/його представником до господарського суду, повинна містити назву господарського суду, дані про боржника-фізичну особу, опис обставин, які стали підставою звернення та перелік додатків, доданих до заяви.

Найвідповідальнішим етапом є підготовка усіх необхідних документів до заяви.

Приписами ст.116 КУзПБ визначено перелік документів, які необхідно надати до заяви про неплатоспроможність. До основних документів належать:

- ✓ перелік кредиторів та боржників з загальною сумою грошових вимог;
- ✓ відомості про кожного кредитора, суму заборгованості, у тому числі за основним платежем та сумами неустойки та штрафних санкцій, підстав виникнення зобов'язань та строк їх виконання;

✓ перелік майна боржника-фізичної особи із зазначенням їх місцезнаходження та наявності обтяження, документи на підтвердження право власності,

✓ інформація про вчинені правочини щодо власності з сумою не менше тридцяти розмірів мінімальної заробітної плати (протягом року до дня подання заяви);

✓ дані та реквізити всіх наявних відкритих рахунків в банках та фінансово-кредитних установах з зазначенням коштів на рахунках;

✓ копія трудової книжки та відомостей про роботодавця;

✓ декларація про майновий стан фізичної особи;

✓ відомості про наявність судимості за злочини в економічній сфері;

✓ проект плану реструктуризації;

✓ документи на підтвердження наявності (відсутності) статусу ФОП;

✓ докази авансування винагороди арбітражному керуючому за три місяці виконання повноважень [ст.116; 5].

Відповідно до ч.5 ст.116 КУзПБ «декларація про майновий стан подається боржником за три роки (за кожен рік окремо), що передували поданню до суду заяви про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність. Декларація повинна містити інформацію щодо майна, доходів та витрат боржника і членів його сім'ї, що перевищують 30 розмірів мінімальної заробітної плати» [ст.116; 5].

Відповідно до абз.2 ч.5 ст.116 КУзПБ «до членів сім'ї боржника фізичної особи належать особи, які перебувають у шлюбі з боржником (у тому числі якщо шлюб розірвано протягом трьох років до дня подання декларації), а також їхні діти, у тому числі повнолітні, батьки, особи, які перебувають під опікою чи піклуванням боржника, інші особи, які спільно з ним проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки (крім осіб, взаємні права та обов'язки яких з боржником не мають характеру сімейних), у

тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі» [ст.116; 5].

Звертаємо увагу, що у переліку додатків до заяви боржника про неплатоспроможність відсутні докази сплати судового збору. Закон України «Про судовий збір» не містить визначення ставки судового збору, так само і не містить норм щодо звільнення боржника від оплати судового збору в даній категорії справ. Однак наявні судові прецеденти, в яких суд залишав без руху заяву фізичної особи про неплатоспроможність у зв'язку з ненадання доказів оплати судового збору за подання такої заяви (ухвали Господарського суду Харківської області від 03.01.2020 по справі № 922/46/20 та від 13.02.2020 по справі № 922/386/20) [8].

Господарський суд за місцем реєстрації боржника після отримання заяви про порушення провадження справи про неплатоспроможність призначає дату підготовчого судового засідання не пізніше п'ятнадцяти днів з отримання заяви. У підготовчому засіданні суд надає оцінку всім наданим боржником документам та викладеним у заяві обставинам та виявляє наявність обставин для відкриття провадження у справі [ст.119; 5].

Згідно з ч.4 ст.119 КУзПБ «підставами для відмови господарським судом у відкритті провадження є відсутність підстав щодо відкриття, повне виконання боржником зобов'язань перед кредиторами до підготовчого засідання, притягнення боржника-фізичної особи до кримінальної або адміністративної відповідальності за діяння, що пов'язані з неплатоспроможністю та якщо фізичну особу визнано банкрутом на протязі попередніх п'яти років» [ст.119; 5].

За відсутності підстав, передбачених ч.4 ст.119 КУзПБ, суд відкриває провадження про неплатоспроможність, про що постановляє ухвалу, яка набирає чинності моменту постановлення [ст.119; 5].

Відкриття справи про неплатоспроможність боржника-фізичної особи тягне за собою певні правові наслідки, які визначені ст.120 КУзПБ.

Зокрема, ч.1 ст.120 КУзПБ встановлено, що «з моменту відкриття провадження у справі про неплатоспроможність боржника:

1) пред'явлення кредитором вимог до боржника та задоволення таких вимог може відбуватися лише в межах провадження у справі та у порядку, передбаченому КУзПБ;

2) арешти та обмеження боржника щодо розпорядження належним йому майном можуть бути застосовані виключно господарським судом у межах провадження у справі про неплатоспроможність, а попередньо накладені арешти та обмеження можуть бути зняті на підставі ухвали господарського суду;

3) припиняється нарахування штрафів, інших фінансових санкцій та відсотків за зобов'язаннями боржника;

4) здійснення корпоративних прав боржника та реалізація майнових прав відбуваються з урахуванням обмежень, встановлених КУзПБ;

5) вводиться мораторій на задоволення вимог кредиторів;

6) строк виконання всіх грошових зобов'язань боржника вважається таким, що настав;

7) будь-яке відчуження та розпорядження майном боржника здійснюються виключно в порядку, передбаченому КУзПБ» [ст.120; 5].

Крім того, відповідно до ч.2 ст.120 КУзПБ у разі якщо боржник буде перешкоджати проведенню щодо нього процедур, передбачених КУзПБ, суд приймає рішення про заборону фізичній особі виїзду за кордон на час розгляду справи про неплатоспроможність [ст.120; 5].

Відповідно до ч.1 ст.41 КУзПБ «мораторій на задоволення вимог кредиторів - це зупинення виконання боржником грошових зобов'язань і зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), строк виконання яких настав до дня введення мораторію, і припинення заходів, спрямованих на забезпечення виконання цих зобов'язань та зобов'язань щодо

сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), застосованих до дня введення мораторію» [ст.41; 5].

У справах про неплатоспроможність боржників – фізичних осіб мораторій запроваджується строком на 120 днів [ст.121; 5].

Наслідки введення мораторію для боржника-фізичної особи передбачені ч.2 ст.121 КУЗПБ. Під час дії мораторію:

- ✓ боржник зупиняє виконання грошових зобов'язань, строк виконання яких наступив до відкриття провадження у справі;

- ✓ зупиняється стягнення за виконавчими документами (крім випадків перебування майна на стадії продажу з моменту оприлюднення інформації про продаж та стадії розподілу коштів);

- ✓ зупиняється нарахування фінансових санкцій та термін позовної давності;

- ✓ не застосовується індекс інфляції [ст.121; 4].

Проте, згідно з ч.3 ст.121 КУЗПБ «мораторій не поширюється на відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи, виплату та стягнення аліментів, виконання вимог за виконавчими документами немайнового характеру, що зобов'язують боржника вчинити певні дії чи утриматися від їх вчинення, задоволення вимог кредиторів у процедурі реструктуризації боргів боржника відповідно до затвердженого плану та у процедурі погашення боргів боржника відповідно до КУЗПБ» [ст.121; 5].

Керуючись вимогами ч.6 ст.119 КУЗПБ, для виявлення кредиторів здійснюється офіційне оприлюднення оголошення про відкриття справи про неплатоспроможність боржника на сайті Касаційного господарського суду (вкладка «Оприлюднення відомостей про справи про банкрутство» → «Оголошення та повідомлення про справи про банкрутство» [9].

Крім того, відповідно до п.2¹ Прикінцевих та перехідних положень КУЗПБ «заява боржника - фізичної особи про відкриття провадження у справі

про неплатоспроможність має містити пропозицію щодо кандидатури арбітражного керуючого для виконання повноважень керуючого реструктуризацією» [5].

Арбітражний керуючий є суб'єктом незалежної професійної діяльності, який повинен відповідати вимогам статей 10-12 КУзПБ та відомості щодо якого занесені в Єдиний державний реєстр арбітражних керуючих [5].

У справі про неплатоспроможність арбітражний керуючий виконує повноваження керуючого реструктуризацією (в процедурі реструктуризації боргів) та керуючого реалізацією (в процедурі погашення боргів). В основному арбітражний керуючий діє як «посередник» між боржником, судом та кредиторами та керує вирішенням грошових проблем боржника.

Арбітражний керуючий має право доступу до інформації про боржника, у тому числі — до конфіденційної.

Як уже зазначалося раніше, докази сплати авансування винагороди керуючому реструктуризацією за три місяці виконання повноважень боржник повинен додати до заяви про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність.

Відповідно до абз.3 п.2 ст.30 КУзПБ «розмір основної грошової винагороди арбітражного керуючого за виконання ним повноважень керуючого реструктуризацією становить п'ять розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб за кожен місяць виконання арбітражним керуючим повноважень» [5].

Відповідно до ст.7 Закону України «Про державний бюджет» прожитковий мінімум на одну працездатну особу складає з 1 січня – 2270,00 грн, з 1 липня – 2379,00 грн, з 1 грудня – 2481,00 грн [7].

Отже, ініціюючи справу про неплатоспроможність боржнику-фізичній особі необхідно надати докази авансування винагороди у розмірі 35 685,00 грн (з 1 липня 2021 року) та 37 215,00 грн (з 1 грудня 2021 року). Чимала сума для

фізичної особи, яка і так є боржником з сумою заборгованості не менше 180000 грн.

На практиці наявні випадки, коли заявники-боржники просили суд розстрочити або відстрочити авансування винагороди арбітражному керуючому. Але Верховний Суд у Постанові від 24.09.2020 у справі №910/2629/20 зазначив, що ні норми КУзПБ, ні інші норми чинного законодавства не дають можливості боржнику бути звільненим від такого авансування під час подання такої заяви, а також підстав, з урахуванням яких заявник може бути звільнений від авансування, а також підстав за яких судом здійснюється відстрочення або розстрочення суми авансування [10].

Відповідно до ч.5 ст.13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» «висновки щодо застосування норм права, викладені у постановках Верховного Суду, є обов'язковими для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить відповідну норму права» [11].

Отже, висновки, вказані в Постанові Верховного суду від 24.09.2020 у справі №910/2629/20 є обов'язковими для всіх судів, які розглядають справи про неплатоспроможність фізичних осіб.

По Україні станом на 07.06.2021 за заявами фізичних осіб було порушено лише 336 проваджень, які стосуються неплатоспроможності фізичних осіб [12].

Господарським судом Сумської області станом на 01.12.2021 року порушено 15 проваджень про неплатоспроможність боржників - фізичних осіб

Перша справа про неплатоспроможність фізичної особи Господарським судом Сумської області відкрита 05.01.2021 року.

РОЗДІЛ II. СУДОВІ ПРОЦЕДУРИ, ЯКІ ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ДО БОРЖНИКА-ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

2.1. Процедура реструктуризації боргів боржника-фізичної особи

Відповідно до ч.2 ст.6 КУзПБ «щодо боржника - фізичної особи застосовуються такі судові процедури: реструктуризація боргів боржника та погашення боргів боржника». [5]

Якщо перекладати з англійської, то термін «реструктуризація» (restructuring) перекладається як це перебудова структури чого-небудь. [14]

Реструктуризація боргу розуміється як зміна в умовах боргового контракту, відповідно до якого кредитор надає боржникові яку-небудь поступку або перевагу (пільгу).

Нормами чинного законодавства України поняття «реструктуризація» не висвітлено в жодному нормативно-правовому акті. Термін реструктуризація здебільшого пов'язують з Законом України «Про фінансову реструктуризацію», в якому «під планом реструктуризації визначається договір, відповідно до якого проводиться реструктуризація грошового зобов'язання та/або господарської діяльності боржника у процедурі фінансової реструктуризації, укладений у порядку, визначеному цим Законом, між боржником, залученими кредиторами та інвесторами (за наявності), а також іншими особами, на яких покладені обов'язки відповідно до плану реструктуризації». [15]

Відповідно до абз.18 ст.1 КУзПБ «реструктуризація боргів боржника - судова процедура у справі про неплатоспроможність фізичної особи, що застосовується з метою відновлення платоспроможності боржника шляхом зміни способу та порядку виконання його зобов'язань згідно з планом реструктуризації боргів боржника». [5]

Виявлення кредиторів з вимогами до боржника – фізичної особи у провадженні про неплатоспроможність здійснюється трьома способами:

- 1) наведення боржником переліку кредиторів у своїй заяві;
- 2) офіційне оприлюднення відомостей про відкриття справи про неплатоспроможність боржника на сайті Касаційного господарського суду;

3) надіслання судом ухвали про відкриття особам, які вказані в ч. 7 ст. 119 КУзПБ, наприклад, податковим органам, органам ДВС за місцем реєстрації боржника. [16]

Статтею 45 КУзПБ зобов'язано конкурсних (кредиторів, вимоги яких виникли до відкриття справи) кредиторів протягом тридцяти днів з дня офіційного оприлюднення оголошення про відкриття провадження у справі звернутися з заявою про грошові вимоги до боржника та документи на їх підтвердження [5]

В заяві кредитора зазначається дані про кредитора, розмір його вимог до боржника з зазначенням суми штрафних санкцій, неустойки та пені, обставини, які підтвердження заборгованості боржника, інформацію щодо наявності заставного майна для забезпечення вимог та перелік додатків до заяви. [5]

Обов'язково до заяви додаються докази на підтвердження оплати судового збору, документи, що свідчать про направлення заяви боржнику і керуючому реструктуризацію (чеки, описи вкладень, повідомлення про вручення), а також документи на підтвердження грошових вимог до боржника [5]

Відповідно до пп.10 п.2 ч.2 ст.4 Закону України «Про судовий збір» ставка судового збору за подання до господарського суду заяви кредиторів складає два розміри прожиткового мінімуму на одну працездатну особу. [17]

Отже, ставка судового збору для кредиторів, які звертаються із заявою про визнання грошових вимог у 2021 році складає 4540,00 грн.

Відповідно до ч. 2 ст. 47, ч. 1 ст. 122 КУзПБ попереднє засідання суду маж бути проведено не пізніше шістдесяти днів з дня відкриття провадження у справі, за результатами якого суд виносить ухвалу, в якій зазначається перелік усіх визнаних судом вимог кредиторів та їх розмір [5].

Відповідно до ч.7 ст.123 КУзПБ «суд приймає рішення про закриття провадження у справі за клопотанням зборів кредиторів, сторони у справі або з власної ініціативи, якщо:

1) боржником у декларації про майновий стан зазначена неповна та/або недостовірна інформація про майно, доходи та витрати боржника та членів його сім'ї, якщо боржник упродовж семи днів після отримання звіту керуючого реструктуризацією про результати перевірки такої декларації не надав суду виправлену декларацію про майновий стан з повною та достовірною інформацією щодо майна, доходів та витрат боржника та членів його сім'ї;

2) майно членів сім'ї боржника було придбано за кошти боржника та/або зареєстровано на іншого члена сім'ї з метою ухилення боржника від погашення боргу перед кредиторами;

3) судовим рішенням, що набрало законної сили та не було скасоване, боржник був притягнутий до адміністративної або кримінальної відповідальності за неправомірні дії, пов'язані з неплатоспроможністю» [5].

Наступним кроком в процедурі реструктуризації є проведення зборів кредиторів. Керуючий реструктуризацією після проведення попереднього засідання письмово повідомляє визначених в ухвалі суду кредиторів про місце та час проведення зборів кредиторів та організовує їх проведення [ст.123; 5].

Відповідно до ч.2 ст. 123 КУзПБ «основними завданнями зборів кредиторів у процедурі реструктуризації боргів боржника є:

1) розгляд звіту керуючого реструктуризацією про результати перевірки декларації про майновий стан боржника;

2) розгляд проекту плану реструктуризації боргів боржника;

3) прийняття рішення про схвалення плану реструктуризації боргів боржника або про звернення з клопотанням до господарського суду про перехід до процедури погашення боргів боржника або про закриття провадження у справі про неплатоспроможність». [5].

Відповідно до ч.2 ст. 124 КУзПБ «у плані реструктуризації боргів боржника зазначаються:

- 1) обставини, які призвели до неплатоспроможності боржника;
- 2) інформація про визнані судом вимоги кредиторів із зазначенням їх розміру та черговості задоволення;
- 3) інформація про майновий стан боржника за результатами проведених заходів з виявлення та складання опису майна боржника;
- 4) інформація про всі доходи боржника, у тому числі ті, які боржник розраховує отримати протягом процедури реструктуризації боргів;
- 5) розмір суми, яка щомісяця буде виділятися для погашення вимог кредиторів;
- 6) вимоги кредиторів до боржника, які будуть прощені (списані) у разі виконання плану реструктуризації боргів;
- 7) розмір суми, яка щомісяця залишатиметься боржнику на задоволення побутових потреб, у розмірі не менше одного прожиткового мінімуму на боржника та на кожну особу, яка перебуває на його утриманні» [5].

План реструктуризації боргів фізичної особи розробляється з метою відновлення платоспроможності боржника – фізичної особи та може містити положення щодо:

- ✓ продажу частини майна боржника;
- ✓ зміни способу та порядку виконання вимог перед кредиторами;
- ✓ відстрочення, розстрочення заборгованості або її частини;
- ✓ прощення (списання) заборгованості або її частини;
- ✓ виконання зобов'язань боржника іншими особами шляхом укладання правочинів відповідно до цивільного законодавства (порука, гарантія);
- ✓ перекваліфікація, працевлаштування боржника та інше. [ст.124; 5].

За загальним правилом, план реструктуризації укладається на строк не більше п'яти років. Якщо план реструктуризації передбачає здійснення

погашення заборгованості за кредитом на придбання житла, то план реструктуризації може укладатися на строк до десяти років. Крім того, у разі погашення більш як 80 відсотків вимог кредиторі, за клопотанням боржника суд може продовжити строк виконання такого плану [ст.124; 5].

Відповідно до ч.3 ст.125 КУзПБ «план реструктуризації боргів боржника затверджується господарським судом лише після повного погашення боргів боржника щодо сплати аліментів, відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи, щодо сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та щодо сплати інших обов'язкових платежів на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, якщо така заборгованість існує» [ст.125; 5].

Згідно з ч.2 ст.125 КУзПБ «податковий борг, що виник протягом трьох років до дня винесення ухвали про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність боржника, визнається безнадійним та списується у процедурі реструктуризації боргів боржника» [5].

Вказана норма відповідає приписам пп.101.2.3 п.101.2 ст.101 Податкового кодексу України щодо списання безнадійного податкового боргу платника податків стосовно якого минув строк давності, встановлений пунктом 102.4 статті 102 цього Кодексу, а саме 1095 днів [18].

Статтею 126 врегульовано затвердження плану реструктуризації. Керуючий реструктуризацією повинен подати до суду заяву про затвердження плану реструктуризації боргів з додатками у вигляді плану реструктуризації, протоколу засідання зборів кредиторів та письмові заперечення кредиторів (у разі наявності) (протягом 3-х днів після схвалення плану зборами кредиторів). Господарський суд призначає заяву до розгляду в судовому засіданні протягом десяти днів з дня її отримання. Господарський суд затверджує план реструктуризації боргів боржника, у разі якщо він схвалений кредиторами та боржником [5].

Приписами ч.8 ст.126 КУзПБ передбачені випадки відмови судом у затвердженні плану реструктуризації боргів:

✓ під час розроблення та погодження плану реструктуризації не дотримано вимог КУзПБ або допущені порушення чинного законодавства;

✓ умови реструктуризації боргів суперечать законодавству;

✓ доведення кредитора, який проголосував проти погодження плану реструктуризації або не голосував взагалі, що у випадку визнання боржника банкрутом його вимоги будуть задоволені у більшому розмірі, ніж передбачено в плані реструктуризації;

✓ у боржника наявна заборгованість по аліментам, відшкодуванню шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю, сплати внесків на загальнообов'язкове пенсійне або інше страхування;

✓ вчинення боржником дій, які перешкоджають проведенню щодо нього процедур, передбачених КУзПБ;

✓ боржник не погодив план реструктуризації [5].

Наслідками затвердження плану реструктуризації відповідно до ст.127-128 КУзПБ:

1. План реструктуризації є обов'язковим для кредиторів і боржника;

2. Включені до плану реструктуризації вимоги, задовольняються у порядку і в спосіб вказаний у плані реструктуризації;

3. Боржник не уповноважений на здійснення правочинів, спрямованих на відчуження або обтяження свого майна, сума яких перевищує десять розмірів мінімальної заробітної плати; виступати стороною в договорах позики, довічного утримання, уступки вимоги, переведення боргу, передачі в довірче управління майна боржника, а також виступати поручителем в договорах поруки за зобов'язаннями третіх осіб;

4. Кредитори, які включені до плану реструктуризації, мають право звернутися до суду з клопотанням про закриття провадження у справі або про визнання боржника банкрутом у разі порушення виконання боржником своїх

зобов'язань відповідно до плану реструктуризації. В такому випадку, вимоги кредиторів, які згідно плану реструктуризації боргів повинні бути прощені (списані), відновлюються в повному обсязі [5].

Відповідно до ст.129 КУзПБ «не пізніше п'яти днів після закінчення строку виконання плану реструктуризації боргів боржника, а також за наявності підстав для дострокового припинення процедури реструктуризації боргів боржник зобов'язаний надати суду та кредиторам, включеним до плану реструктуризації боргів, звіт про виконання плану реструктуризації боргів. До звіту про виконання плану реструктуризації боргів боржника додаються докази задоволення вимог кредиторів згідно з таким планом» [5].

Керуючись ч.3 ст.129 КУзПБ, після розгляду звіту про виконання плану реструктуризації боргів боржника та позиції кредиторів суд приймає рішення або про закриття провадження у справі про неплатоспроможність з огляду на виконання плану реструктуризації боргів боржником або у разі невиконання плану – про визнання боржника банкрутом і введення процедури погашення боргів боржника» [5].

Станом на 01.12.2021 по Україні затверджено лише до 20 планів реструктуризації. По Сумській області затверджений лише один такий план ухвалою Господарського суду Сумської області від 18.05.2021 по справі №920/1238/20 [19].

2.2. Процедура погашення боргів боржника-фізичної особи

Процедура погашення боргів боржника — фізичної особи фактично є завершальним етапом провадження, метою якого є задоволення вимог кредиторів за рахунок реалізації майна боржника.

Відповідно до абз.15 ст.1 КУзПБ «погашення боргів боржника - судова процедура у справі про неплатоспроможність фізичної особи, що застосовується з метою задоволення вимог кредиторів за рахунок реалізації майна банкрута, визнаного банкрутом у порядку, встановленому КУзПБ» [5].

Статтею 130 КУзПБ передбачено, що у разі, якщо протягом сто двадцяти днів з моменту відкриття провадження у справі зборами кредиторів не схвалено план реструктуризації боргів боржника або прийнято рішення про перехід до наступної процедури, суд виносить постанову про визнання боржника банкрутом і введення процедури погашення боргів боржника [ст.130; 5].

Водночас треба зауважити, що на практиці при ухваленні такої постанови, суд враховує не лише сам факт прийняття зборами кредиторів такого рішення, але й наявність підстав (зокрема фінансово-економічних) для застосування у даному випадку процедури погашення боргів.

Постановою про введення процедури погашення боргів боржника господарський суд також призначає керуючого реалізацією майна, до основних повноважень якого належить проведення інвентаризації майна боржника та визначення його вартості (протягом тридцяти днів з дня введення процедури) [ст.130; 5].

Інвентаризація проводиться задля забезпечення достовірності даних щодо наявності майна банкрута, яким забезпечуються його зобов'язання.. Водночас забезпечуються: виявлення фактичної наявності майна; установлення залишку або нестачі активів шляхом зіставлення фактичної їх наявності з наданими банкрутом документами; виявлення активів, які частково втратили свою первісну якість та споживчу властивість, застарілих, а також матеріальних та нематеріальних активів, що не використовуються; виявлення неліквідних активів [с.64; 16].

Інвентаризації підлягає все майно банкрута, на яке може спрямовуватися стягнення і яке може бути включено до ліквідаційної маси, зокрема:

нерухомість (ділянки, будинки, квартири, гаражі); транспортні засоби (автомобілі легкові та вантажні, мотоцикли, водний і повітряний транспорт, сільськогосподарська техніка); акції та цінні папери; документи, що підтверджують участь в ТОВ та частку в цих організаціях; готівкові гроші і кошти на банківських рахунках; коштовності; предмети розкоші та інше [с.64; 16].

Основним етапом процедури погашення боргів боржника є формування ліквідаційної маси, адже саме реалізація майна, що увійшло до її складу, в цій процедурі є основним джерелом погашення вимог кредиторів.

При формуванні ліквідаційної маси керуючому реалізацією треба враховувати норми статті 131-132 КУзПБ.

Частиною 2 ст.131 КУзПБ визначено, що в ліквідаційну масу повинно бути включено все майно боржника, що перебуває у його власності, а також те, що буде набуто боржником до завершення процедури погашення боргів боржника. Наприклад, у разі отримання банкрутом спадщини, авторських винагород чи інших надходжень вони мають бути включені до складу ліквідаційної маси і реалізовані для покриття боргів банкрута.

Законодавець чітко встановлює перелік майна, що не включається до ліквідаційної маси банкрута. Так згідно з ч.6, 7 ст.131 КУзПБ «до складу ліквідаційної маси не включається житло, яке є єдиним місцем проживання сім'ї боржника (квартира загальною площею не більше 60 квадратних метрів або житловою площею не більше 13,65 квадратного метра на кожного члена сім'ї боржника чи житловий будинок загальною площею не більше 120 квадратних метрів) та не є предметом забезпечення, а також інше майно боржника, на яке згідно із законодавством не може бути звернено стягнення, а також кошти, що перебувають на рахунках боржника у пенсійних фондах та фондах соціального страхування». [5].

Крім того, керуючись ст. 132 КУзПБ «суд за клопотанням боржника або інших учасників справи має право виключити із складу ліквідаційної маси

майно боржника, яке відповідно до законодавством може бути звернено стягнення, проте яке є необхідним для задоволення нагальних потреб боржника або членів його сім'ї» [5].

При вилученні майнових об'єктів боржника - фізичної особи зі складу ліквідаційної маси господарським судом має бути враховано такі вимоги:

✓ вартість таких об'єктів не перевищує десяти розмірів мінімальної заробітної плати та є неліквідними або кошти від продажу яких істотно не задовольнить вимоги кредиторів;

✓ загальна вартість майна, що вилучається, не повинна перевищувати тридцяти розмірів мінімальної заробітної плати [ст.132; 5].

Слід звернути увагу на можливість визнання недійсними правочинів боржника, щодо якого порушено справу про неплатоспроможність. Стаття 42 КУзПБ передбачає, «що правочини, вчинені боржником після відкриття провадження у справі про банкрутство або протягом трьох років, що передували відкриттю провадження у справі про банкрутство, можуть бути визнані недійсними господарським судом у межах провадження у справі про банкрутство за заявою арбітражного керуючого або кредитора, якщо вони завдали збитків боржнику або кредиторам». У такому випадку, кредитор зобов'язаний таке майно до ліквідаційної маси майно, а в разі неможливості повернути майно — відшкодувати його вартість коштами за ринковими цінами, що існували на момент вчинення правочину [5].

Після формування ліквідаційної маси здійснюється реалізація майна боржника. Частина 8 ст.131 КУзПБ встановлює, що продаж майна фізичної особи – банкрута здійснюється в порядку та відповідно до умов, визначених КУзПБ для юридичних осіб Розділом V Книги Третьої КУзПБ.

Продаж майна боржника відбувається на конкурентних засадах (на аукціоні в електронній торговій системі).

Аналізуючи норм Книги Третьої КУзПБ, можна зробити висновок, що основними етапами організації та проведення аукціонів є:

1. проведення оцінки активів боржника, визначення умов продажу активів та їх направлення зборам кредиторів та забезпеченим кредиторам;
2. одержання у порядку, передбаченому КУЗПБ, згоди кредиторів щодо умов продажу;
3. здійснення оголошення арбітражним керуючим про проведення аукціону з реалізації активів;
4. укладання договору з оператором авторизованого електронного майданчику задля здійснення продажу майна боржника шляхом проведення аукціону;
5. внесення до системи інформації про продаж майна та формування лотів в оголошенні про проведення аукціону, визначення дат і строку проведення аукціону, початкової ціни майна та виду аукціону (повторний, другий повторний);
6. проведення повторного аукціону у випадку, якщо перший аукціон не відбувся (20 відсотків зменшення ціни);
7. проведення другого повторного аукціону у випадку, якщо повторний аукціон також не відбувся (25 відсотків зменшення ціни від початкової ціни повторного аукціону);
8. автоматичне формування електронною торговою системою протоколу про проведення аукціону, що надсилається учасникам та замовнику аукціону негайно після завершення аукціону. Такий протокол та акт про придбання майна на аукціоні є підставами для видачі свідоцтва про придбання майна з аукціону та державної реєстрації права власності на майно або майнове право;
9. після оплати ціни продажу активів здійснюється передавання активів покупцю [5].

Детально порядок проведення аукціонів у процедурах неплатоспроможності регламентується Постановою Кабінету Міністрів України від 02.10.2019 р. № 865 «Порядок організації та проведення аукціонів

з продажу майна боржників у справах про банкрутство (неплатоспроможність)» [20].

Порядок погашення вимог кредиторів у процедурі погашення боргів боржника визначено та порядок, згідно з яким мають витратитись кошти, отримані від реалізації майна боржника ст.133 КУзПБ.

Кошти, отримані від реалізації майна боржника перераховуються на окремий банківський рахунок, який відкритий керуючим реалізацією та спрямовуються на сплату вимог кредиторів.

По-перше, до погашення вимог кредиторів повністю відшкодовуються витрати, які пов'язані з самою справою про неплатоспроможність. До таких витрат належать винагорода керуючого реалізацією, його витрати в процедурі, кошти на проведення оцінки майна та витрати, пов'язані з проведенням аукціону [5].

Відповідно до ч.4 ст.133 КУзПБ «вимоги кредиторів, включені до реєстру вимог кредиторів, задовольняються у такій черговості:

- ✓ у першу чергу задовольняються вимоги до боржника щодо сплати аліментів, відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи, сплати страхових внесків на загально-обов'язкове державне пенсійне та інше соціальне страхування;
- ✓ у другу чергу задовольняються вимоги щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) та проводяться розрахунки з іншими кредиторами;
- ✓ у третю чергу сплачуються неустойки (штраф, пеня), внесені до реєстру вимог кредиторів» [ст.133; 5].

Відповідно до ст.133 КУзПБ «вимоги кожної наступної черги задовольняються за рахунок коштів від продажу майна боржника після повного задоволення вимог попередньої черги» [5].

Відповідно до ч.3 ст.133 КУзПБ «вимоги кредиторів за зобов'язаннями боржника, забезпеченими заставою майна фізичної особи, задовольняються за рахунок такого майна» [5].

Вимоги, які не сплачені у зв'язку з недостатністю майна, вважаються погашеними, за винятком випадків передбачених ч.7 ст.133 КУзПБ [5].

Відповідно до ч.7 ст.133 КУзПБ «вимоги до боржника щодо сплати аліментів, відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи, щодо сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне та інше соціальне страхування, а також інші вимоги особистого характеру, які не були задоволені або погашені частково у процедурі задоволення вимог кредиторів, можуть бути заявлені після закінчення провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи в порядку, встановленому цивільним законодавством» [5].

На практиці у більшості випадків у банкрута відсутнє будь-яке майно, яке може скласти ліквідаційну масу для погашення вимог кредиторів. У такому випадку, суд постановляє ухвалу про звільнення фізичної особи від боргів лише на підставі проведеної керуючим реалізацією інвентаризації майна, якою встановлено відсутність майна у боржника.

Згідно з приписами ст.134 КУзПБ після завершення процедури погашення боргів суд закриває провадження у справі та ухвалює рішення про звільнення фізичної особи - боржника від боргів.

КУзПБ у ст.135 встановлює такі «обмеження стосовно осіб, які визнані банкрутами:

1. Протягом п'яти років після визнання фізичної особи банкрутом не може бути відкрито провадження у справі про неплатоспроможність за її заявою, крім випадку, якщо боржник погасив усі борги в повному обсязі у порядку, передбаченому КУзПБ;

2. Протягом п'яти років після визнання фізичної особи банкрутом така особа зобов'язана перед укладенням договорів позики, кредитних договорів, договорів поруки чи договорів застави письмово повідомляти про факт своєї неплатоспроможності інші сторони таких договорів;

3. Фізична особа не може вважатися такою, яка має бездоганну ділову репутацію, протягом трьох років після визнання її банкрутом» [5].

Вперше в Україні фізична особа - не підприємець визнана банкрутом за постановою Господарський суд Запорізької області від 26.03.2020 по справі 908/3329/19 [21].

На території Сумської області станом на 01.12.2021 на підставі судових процедур банкрутства від боргів уже звільнено 5 фізичних осіб, 2 з яких мали значний (більше 1 млн) податковий борг. Контролюючий орган списує податковий борг фізичної особи, визнаної в установленому порядку банкрутом, якщо вимоги не були задоволені у зв'язку з недостатністю майна на підставі пп.101.2.1 п101.2 ст.102 ПКУ [18].

РОЗДІЛ III. РЕГУЛЮВАННЯ ІНСТИТУТУ НЕПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Інститут банкрутства фізичних осіб будучи новим у нашій правовій системі у світовій практиці існує досить давно. Регулювання процедури неспроможності в розвинених національних правових системах таких країн, як Австралія, США, Японія, Німеччина, Великобританія, Франція, Іспанія, є найбільш ефективним способом захисту громадян, які потрапили у важке

матеріальне становище, що дозволяє очиститися від тягаря боргів і почати все спочатку.

Вивчення світового досвіду у цій сфері може бути корисним для розробки орієнтирів, прийнятних у розвиток вітчизняного законодавства про банкрутство фізичних осіб із поправками і адаптацією до українських реалій.

Особливий інтерес представляє американська система визнання громадянина банкрутом, оскільки вважається, що найбільш розвинений цей інститут у США.

Право на банкрутство виступає одним із конституційних прав американців, захищає їхні економічні інтереси у відносинах з юридичними особами та урядом і не впливає на набуття громадянства.

Позови про неспроможність громадянина-боржника передаються на розгляд до спеціалізованих судів, що займаються виключно питаннями банкрутства фізичних осіб за правилами, викладеними у Федеральному Кодексі про банкрутство [с.72; 22].

У заяві боржник зобов'язаний вказати всіх кредиторів з переліком зобов'язань, терміни платежів за якими вже настали або настає, кредиторів та зробити опис майна. Для початку процедури у примусовому порядку потрібно лише довести, що боржник вчасно не сплачує своїх боргів [с.72; 22].

Необхідно відзначити, що відмінною особливістю подання заяви про банкрутство в США є те, що за півроку до подання такого клопотання боржник має з'явитися на півторагодинну бесіду з кредитним консультантом та пройти обов'язкові платні курси особистого фінансового менеджменту [22; с.72].

Підставою визнання фізичної особи банкрутом має бути наявність в нього незабезпеченого заставою кредиту на момент подання клопотання у розмірі 250000 дол. Такими боргами є борги з банківської картки, медичної страховки. Або ж у боржника має бути борг, забезпечений заставою у розмірі 750 000 дол. [23, с.104].

Американське право надає можливість приватній особі, яка потрапила у скрутне фінансове становище, альтернативні варіанти позбавлення від боргів:

1) процедура фінансової реабілітації за розділом 13 Кодексу про банкрутство США (аналог процедури реструктуризації боргів). Для застосування глави 13 боржнику необхідно мати регулярний дохід, потенційно достатній для захисту від кредиторів. Залежно від ситуації у плані передбачається погашення основної частини боргу без штрафних санкцій і відсотків за кредитом або навіть без частини «тіла» кредиту [22; с.73];

2) банкрутство за розділом 7 Кодексу про банкрутство США (аналог процедури погашення боргів в українському законодавстві). Банкрутство за розділом 7 доступне лише тим, хто має мало активів і низький дохід. Законодавство забороняє реалізовувати в процедурі майно, яке є необхідним для забезпечення життєдіяльності сім'ї боржника. У разі якщо сума грошових вимог до боржника перевищує вартість реалізованого майна, то процедурою передбачено списання непогашених боргів (окрім позик на навчання і податків, до яких застосовується інша процедура). Як правило, це становить значну частину накопиченої заборгованості. На процес звільнення боржника від боргів шляхом реалізації майна відводиться до дванадцяти місяців. На практиці американці найчастіше віддають перевагу звільненню від боргів саме шляхом звернення стягнення на майно [24; с.73].

Превентивним заходом запобігання повторному банкрутству є те, що процедура списання боргів завершується лише після проходження боржником програми спеціального навчання правової грамотності. Користь цих курсів має велике профілактичне значення у припиненні наступних необдуманих процесів, здатних повторно призвести до ситуації неплатоспроможності [22; с.75].

Водночас, незважаючи на налагоджений механізм роботи американського інституту банкрутства фізичних осіб упродовж сорока років, він далекий від досконалості. Найбільшим його недоліком є надмірна

лояльність до боржників. Наділення правового статусу боржника широким спектром прав та гарантій при виборі умов для розрахунку зі своїми кредиторами, без обтяження комплексом обов'язків та обмежень, на думку багатьох дослідників, передбачає можливість зловживань. Так, згідно з анонімними опитуваннями понад 300 тис. американців, знаючи про свої фінансові проблеми, спеціально збільшували суму заборгованості за кредитами з метою отримання найбільшої матеріальної вигоди у разі визнання їхньої неспроможності [22, с. 76]

Один із найновіших європейських законів про неплатоспроможність фізичних осіб – литовський.

Цікаво, що Закон Литви не передбачає банкрутство та реструктуризацію як окремі процедури. Литовський закон має на меті відновлення платоспроможності фізичної особи шляхом виконання схваленого судом плану, і ця процедура сильно нагадує реструктуризацію заборгованості юридичної особи: боржнику надається відстрочка, відбувається скорочення зобов'язань, що виконуються шляхом часткової ліквідації майна. Ненадання боржником плану на розгляд суду або відмова суду затвердити план тягне за собою припинення провадження у справі про банкрутство. Повноваженнями щодо затвердження плану у Литві мають суди, і вони мають право зробити це навіть проти бажання кредиторів. [25, с. 108]

Термін реалізації плану реструктуризації за литовським законодавством не може перевищувати 5 років. [25, с. 108]

Суди Литви, орієнтуючись насамперед на інтереси кредитора, вважають неприпустимим безумовне та повне списання боргів банкрута. Так, в одному випадку суд відмовив у порушенні справи про банкрутство, посилаючись на те, що боржник, який втратив працездатність на 75%, не може довести, що зможе знайти роботу; майно в нього відсутнє, пенсії вистачає тільки задоволення найнагальніших потреб, інших джерел коштів для існування немає. [25, с. 109]

При цьому банкрутство фізичних осіб у Литві, як і в Україні, є добровільним – кредитори не можуть бути його ініціаторами. Умовою початку процедури банкрутства за литовським законодавством є неплатоспроможність боржника, яка визначається як неможливість сплатити борги, та пов'язується із встановленою мінімальною сумою боргу (25 мінімальних зарплат, тобто приблизно 16050 євро на даний момент). При цьому до мінімальної заборгованості не включаються ті борги, які не підлягають списанню в ході банкрутства (збитки, заподіяні смертю або тілесними ушкодженнями, зобов'язання щодо утримання дітей, обов'язки зі сплати штрафів за скоєння адміністративних правопорушень та злочинів). [25, с. 110]

Закон Литви про персональне банкрутство проголошує принцип відновлення платоспроможності сумлінного боржника. Один із литовських судів інтерпретував цей принцип так: «Якщо хтось живе не за коштами, це не можна вважати належною підставою для порушення процедури банкрутства». Тобто неплатоспроможність має статися випадково чи з грубої необережності. Громадянин повинен виявляти сумлінність як до, так і у процесі банкрутства. Борги недобросовісного боржника перед сумлінними кредиторами не підлягають списанню. [25, с. 111]

Законодавство про банкрутство в Англії є одним із найстаріших у світі. У британській моделі пріоритетом наділяються інтереси кредиторів стосовно інтересам боржника, тобто спостерігається «прокредиторська» модель врегулювання правовідносин. [26, с. 365]

На сучасному етапі інститут банкрутства у Великій Британії зазнає значних законодавчих змін. Одна з пропозицій парламенту – перейменувати Акт «Про неспроможність та банкрутство» 1914 року (зміни 1986) у Закон «Про відновлення», метою якого буде застосування широкого спектра заходів щодо покращення фінансового стану боржника.

Особливістю англійського законодавства є диференціація залежно від предмета діяльності боржника та інших обставин. Умови порушення

провадження у справі, такі як прострочення платежу, певний розмір заборгованості мають свої національні особливості (750 фунтів стерлінгів). [27, с. 346]

Для Великобританії умовою визнання особи неплатоспроможною є прострочення платежу не менше як 3 тижнів. [27, с. 348]

Провадження у справі про банкрутство починається з подання письмової заяви про визнання боржника неспроможним. Право подання заяви мають боржник, кредитори, уповноважені державні органи, суд, клерк суду, а у виняткових випадках інші особи (наприклад, «ліквідатори»). [27, с. 346]

Підвідомчість цієї категорії справ віднесено до компетенції спеціальних судів про банкрутство.

Процедура банкрутства у Великобританії передбачає кілька механізмів:

1) угода боржника з кредиторами про погашення боргових зобов'язань або затвердження плану реструктуризації;

2) управління конкурсною масою (запровадження мораторію на задоволення вимог кредиторів з метою дати боржнику можливість реструктурувати свою заборгованість);

3) конкурсне провадження. [27, с. 349]

Відмінною рисою англійського законодавства про банкрутство є право суду призначити тимчасового керуючого майном боржника у період між поданням заяви про визнання банкрутом та відкриттям провадження у справі про банкрутство. [27, с. 347]

Англійське законодавство передбачає два способи виходу з неспроможності — добровільне та примусове. Спеціальна служба з банкрутства займається управлінням та розслідуванням справ про персональне банкрутство, що перебувають у примусовій ліквідації за рішенням суду. В інших випадках роль фінансового керуючого здійснюють бухгалтер та юристи, які отримали спеціальну ліцензію. У законодавстві Великобританії ця процедура триває протягом одного року. Однак якщо

боржник відмовляється співпрацювати з арбітражним керуючим, цей термін може бути збільшений. [26, с. 365]

У разі визнання громадянина банкрутом встановлюються заборони та обмеження за діяльністю, такі як заборона на зайняття посади агентом з нерухомості, конкурсним керуючим і т. д. [26, с. 365]

У Франції правове регулювання економічної неспроможності фізичних осіб здійснюється нормами Споживчого кодексу із виділенням на судові та позасудові процедури. [26, с. 365]

Згідно з французьким законодавством пріоритет приділяється запобіжним нормам, спрямованим на недопущення банкрутства. Спеціальною комісією з надзвичайних заборгованостей формується спеціальний план-графік погашення вимог кредитора, однак такий підхід рідко дає належний результат, тому наступний етап — відновлювальний. Відновлювальний етап триває 12 місяців і є самостійним продажем майна боржником. [26, с. 366]

У разі оголошення громадянина банкрутом його відомості потрапляють до чорного списку Банку Франції та у подальшому заборона на право отримання кредиту протягом восьми років. Фактично боржник у повному обсязі втрачає контроль за своїми активами. У виняткових випадках сумлінним боржникам надається право на укладання договору з кредиторами, згідно з яким частина заробітку буде спрямовуватися кредиторами як погашення боргу. Проте, як свідчить практика, кредитори вкрай рідко укладають таку угоду та вимагають реалізації майна. [26, с. 366]

Отже, характерною рисою правового регулювання інституту економічної неспроможності фізичної особи у Франції є пріоритет інтересів кредитора, а саме поняття «банкрутство» має виключно негативний характер. Проте законодавець вважає, що цей підхід позитивно впливає на ринкову економіку, сприяє підвищенню фінансової грамотності населення і змушує приймати раціональні рішення суб'єктами господарювання. [26, с. 366]

В Австралії усі процедури у сфері персонального банкрутства здійснюються спеціалізованим органом державної влади — Службою банкрутства та арбітражним керуючим. [26, с. 366]

Відмінною особливістю законодавчої системи Австралії є довгостроковий характер заходів, що застосовуються до визнаного банкрута, як правило, не менше 3 років. Однак цей термін може продовжуватися від 2 до 5 років за наявності достатніх підстав (несплата податків, ненадання декларації про доходи після набуття статусу «банкрута»). До визнаного судом банкруту застосовується низка обмежувальних заходів, таких як заборона на надання кредитів, у тому числі перетин кордону, провадження підприємницької діяльності, отримання виграшу у лотерею, а також заборона на право вільного розпорядження коштами, отриманими за заповітом. У разі накопичення боргу до боржника можуть застосовуватися додаткові заходи у вигляді штрафу, а також позбавлення волі на строк до трьох років. [26, с. 366]

Основною метою запровадження інститут банкрутства фізичних осіб в Польщі було скасування соціальної напруги та створення фізичним особам, без ознаки підприємницької діяльності, можливості для подальшого життя без обтяжень. [ст.105; 23]

Ініціювати процедуру банкрутства за польським законодавством щодо боржника – фізичної особи можливо у випадку її неплатоспроможності. Боржник визнається неплатоспроможним, якщо не може виконувати свої грошові зобов'язання і не виконує їх більш як трьох місяців. Порушити справу про банкрутство фізичних осіб, які не провадять господарську діяльність, може лише сам боржник. Водночас польський Закон «Про банкрутство» передбачає випадки, у яких суд відмовляє боржнику у відкритті справи про банкрутство боржника - фізичної особи, а саме: коли боржник навмисно спричинив свою неплатоспроможність або внаслідок умислу чи внаслідок грубої недбалості значно збільшив її розмір. [ст.105; 23]

При подачі заяви боржник зобов'язаний задекларувати свої персональні активи і фінансову ситуацію (борги та доходи). Суд здійснює перевірку наданих відомостей. За подання неправдивих відомостей боржник несе адміністративну і кримінальну відповідальність. Доведення інформації забезпечується до кредиторів здійснюється шляхом оприлюднення інформації про клопотання боржника визнати його банкрутом у головній місцевій газеті та судових виданнях. [23; ст.105]

Законодавство про банкрутство Польщі ґрунтується на чотирьох основних орієнтирах: а) виняткове списання боргів; б) максимальне погашення зобов'язань; в) мінімальна вартість процедури; г) участь кредиторів у судових процесах. [23; ст.106]

До об'єктів, які підлягають стягненню відносяться усі активи, в тому числі нерухомість і доходи боржника. Судом призначається довірена особа для здійснення процедури продажу майна. Після продажу майна, погашення несплаченої заборгованості відбувається протягом п'яти років. Боржник зобов'язаний щорічно надавати суду звіт про виконання плану повернення боргів. Після завершення періоду боржник може подати заяву про списання залишеної заборгованості. Використати процедуру банкрутства можливо лише один раз на 10 років. [23; ст.106]

Законодавством ряду країн, до яких нещодавно входила і Україна, взагалі не передбачено можливість списання заборгованості для фізичних осіб, які не є суб'єктами підприємницької діяльності через судові процедури банкрутства. Насамперед, до таких країн відносяться такі як Китай, Казахстан, Монголія, Туреччина, Бразилія, Мексика, Аргентина, Болівія, Сальвадор, Гондурас, Панама і Венесуела [24, с. 61].

Отже, порівнюючи інститути неплатоспроможності розглянутих у розділі держав та України можна виділити наступні подібності:

1. Законодавство усіх держав (виключення - США) спрямоване на задоволення вимог кредиторів;

2. Кожна держава встановлює мінімальний поріг для ініціювання справи про неплатоспроможність (виключення - Франція) та термін прострочення боржником зобов'язань;
3. В усіх державах залучається незалежна особа (виключення - Франція) для вирішення фінансових питань боржника;
4. Поділ справи про неплатоспроможність на певні процедури (виключення - Литва);
5. Можливість зберегти найцінніше майно (насамперед житло), на яке не можливо звернути стягнення (виключення - Франція);
6. Наявність несприятливих наслідків протягом деякого періоду після закриття провадження у справі;
7. Процедури обмежені чітко встановленими строками.

РОЗДІЛ IV. ПРОПОЗИЦІЇ УДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУТУ НЕПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

Проаналізувавши положення КУзПБ про неплатоспроможність фізичних осіб, виявлено наступні недоліки, які потребують доопрацювання та законодавчого закріплення.

По-перше, норми ст.116 КУзПБ передбачають чималий пакет документів та довідок, який боржнику необхідно додати до заяви про відкриття провадження у справі про банкрутство. Крім того, деякі документи мають строковий характер і можливі випадки закінчення їх терміну дії, поки готується запит на отримання інших необхідних документів. Також до членів сім'ї боржника, яких необхідно зазначати в декларації відносяться «особи, з якими шлюб розірвано протягом трьох років до дня подання декларації». Це досить проблематично, а в деяких випадках і неможливо, враховуючи відсутність спілкування та добрих відносин після розлучення. Завищені вимоги встановлені ст.116 КУзПБ є однією з причин затягування часу при

підготовці заяви, що тягне за собою збільшення заборгованості перед кредиторами в результаті нарахування штрафів, відсотків та пені за несвоєчасну сплату заборгованості. Труднощі виникають і з тим, що немає затвердженого типового плану реструктуризації боргів боржника або методик його складання, які допомогли боржнику підготувати проект плану як один із додатків до заяви. Складність підготовки до процедури неплатоспроможності, відсутність шаблонних та типових документів є основною перешкодою боржникам в доступі до судових процедур неплатоспроможності.

Ураховуючи досвід інших держав (насамперед, США), доцільно розробити зразки документів необхідних для подачі заяви, а також плану реструктуризації та зробити до них вільний доступ громадян в мережі «Інтернет».

По-друге, значна вартість процедури для боржників – фізичних осіб, які і так мають тяжкий фінансовий стан. Як уже зазначалося раніше, разом з заявою про відкриття мають бути надані докази сплати авансування винагороди керуючому реструктуризацією за три місяці виконання повноважень у сумі п'ятнадцяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб (по п'ять за кожен місяць) – це 37 215,00 грн. Тобто, боржнику для того щоб ініціювати справу приходить або знову йти за кредитом, або позичати кошти у знайомих. Слід зазначити, що судові процедури щодо фізичних осіб на практиці тривають від 6 місяців до одного року, тому постає питання хто та за які кошти буде відшкодовувати винагороду арбітражному керуючому. Крім того, враховуючи значну складність написання заяви про відкриття справи про неплатоспроможність, отримання/підготовки необхідних документів та представництва інтересів в судових засіданнях, на практиці боржники звертаються за правовою допомогою до адвокатів, що також утворює додаткові витрати боржника у даній категорії справ.

З метою рівного доступу боржників до процедур банкрутства, вважаємо за доцільне на законодавчому рівні надати можливість розстрочення або відстрочення сплати винагороди арбітражному керуючому, уклавши відповідний договір та надавши його копію суду.

По-третє, відсутність обов'язку боржника сплатити судовий збір при зверненні до суду з заявою відкриття провадження у справі про неплатоспроможність можна розглянути як дисбаланс між публічними та приватними інтересами. Так, приватній особі – арбітражному керуючому заявник зобов'язаний сплатити чималу винагороду, а судовий збір до держави, навіть в мінімальному розмірі, не передбачений. При цьому, слід зауважити, що кредитори, які звертаються до суду з грошовими вимогами до боржника, сплачують судовий збір на загальних підставах – два прожиткових мінімуми для працездатних осіб.

Тому пропонуємо внести зміни до Закону України «Про судовий збір», встановивши за подання заяви у справі про неплатоспроможність судовий збір у розмірі двох прожиткових мінімумів для працездатних осіб.

По-четверте, відсутність можливості ініціювання кредитором процедури неплатоспроможності фізичної особи. Процедура неплатоспроможності є для боржника фактично добровільною і КУзПБ не встановлює випадків у яких фізична особа зобов'язана ініціювати справу про неплатоспроможність. Законодавець встановлює значно жорсткіші вимоги щодо ініціювання справи юридичними особами. Так, у випадку загрози неплатоспроможності, керівник юридичної особи зобов'язаний протягом місяця ініціювати справу про банкрутство. В іншому випадку, у разі недостатності майна в юридичної особи для задоволення вимог кредиторів, керівник буде субсидіарно нести відповідальність за її зобов'язаннями.

Отже, вважаємо доцільним внести зміни до ст.115 КУзПБ, надавши кредитору право ініціювати справу про неплатоспроможність фізичної особи за сукупності підстав, передбачених ч.2 ст.115 КУзПБ.

По-п'яте, віднесення в розумінні КУЗПБ до членів сім'ї осіб, з якими боржник розірвав шлюб протягом трьох років до дня подання декларації. Відповідно до ч.2 та ч.4 ст.3 Сімейного кодексу України «сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права й обов'язки. Сім'я створюється на підставі шлюбу, кровного споріднення, усиновлення, а також на інших підставах, не заборонених законом і таких, що не суперечать моральним засадам суспільства» [28]. Також, рішенням Конституційного суду України від 03.06.1999 №5-рп/99 у справі про офіційне тлумачення терміна «член сім'ї» визначено, що «членами сім'ї військовослужбовця є, зокрема, особи, які постійно з ним мешкають і ведуть спільне господарство. До таких осіб належать не тільки близькі родичі (рідні брати, сестри, онуки, дід і баба), але й інші родичі чи особи, які не перебувають з військовослужбовцем у безпосередніх родинних зв'язках (брати, сестри дружини (чоловіка); неповнорідні брати і сестри; вітчим, мачуха; опікуни, піклувальники, пасинки, падчерки й інші). Обов'язковими умовами для визнання їх членами сім'ї, крім спільного проживання, є: ведення спільного господарства, тобто наявність спільних витрат, спільного бюджету, спільного харчування, купівля майна для спільного користування, участь у витратах на утримання житла, його ремонт, надання взаємної допомоги, наявність усних чи письмових домовленостей про порядок користування житловим приміщенням, інших обставин, які засвідчують реальність сімейних відносин». [29] Отже, поняття «член сім'ї» встановлюється на підставі критеріїв спільного проживання, пов'язаності спільним побутом, наявності взаємних прав та обов'язків. А тому, включення до кола членів сім'ї осіб, з якими шлюб розірвано протягом трьох років до дня подання декларації є недоречним та таким, що лише перешкоджає боржнику на реалізацію права на звільнення від боргів за судовими процедурами банкрутства. Адже, надання недостовірних відомостей або надання їх не в повному обсязі тягне за собою залишення заяви без руху або навіть відмову у відкритті провадження.

У зв'язку із зазначеним, пропонуємо виключити із абз.2 ч.5 ст.116 КУзПБ словосполучення «у тому числі якщо шлюб розірвано протягом трьох років до дня подання декларації».

По-шосте, КУзПБ не передбачає алгоритму дій якщо до боржника – фізичної особи після офіційного оприлюднення про судову справу про неплатоспроможність не з'явилися кредитори. В більшості випадків, кредитори спеціально ігнорують оголошення про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність, так як вважають позасудовий спосіб врегулювання спору більш ефективним захистом своїх прав, особливо за наявності заставного майна. Проте, боржник виконав усі вимоги КУзПБ і, маючи на це право, чекав на розв'язання своїх фінансових проблем в судових процедурах. Відповідно до п.6 ч.1 ст.90 КУзПБ «господарський суд закриває провадження у справі про банкрутство, якщо до боржника після офіційного оприлюднення оголошення про відкриття провадження у справі про його банкрутство не висунуто вимог». Відповідно до ч.2 ст.90 КУзПБ «провадження у справі про банкрутство може бути закрито у випадках ... передбаченому п. 6 ч.1 ст.90 - лише після визнання боржника банкрутом». Тобто, в процедурі реструктуризації закрити провадження на підставі п.6 ч.1 ст.90 КУзПБ з наслідками визнання усіх незаявлених вимог погашеними, немає законних підстав. На практиці суди по різному виходять з даної ситуації. Так, одні суди закривають провадження у справі у зв'язку з неможливістю здійснення подальших процесуальних дій (затвердження плану реструктуризації погодженого кредиторами або прийняття рішення про перехід до процедури погашення боргів за клопотання кредиторів) на підставі п.9 ч.1 ст.90 КУзПБ (інші випадки). Інші, керуючись ст.130 КУзПБ, у зв'язку із неподанням затвердженого кредиторами плану реструктуризації протягом 120 днів, визнають боржника банкрутом та вводять процедуру погашення боргів. Наразі чіткого вирішення цього питання ні КУзПБ, ні практикою Верховного суду не передбачено.

Отже, вважаємо за потрібне, закріпити в Книзі четвертій КУзПБ норму щодо закриття провадження у справі із одночасним звільненням особи від боргів у разі нез'явлення кредиторів у справі про неплатоспроможність такого боржника. У разі наявності заставного майна перед кредиторами, запровадити перехід до процедури погашення боргів боржника для вирішення подальшої долі такого майна.

По-сьоме, КУзПБ не передбачає можливості звернення кредиторів з конкурсними вимогами уже на етапі виконання плану реструктуризації та процедури погашення боргів. Таких справ судова практика налічує безліч, а КУзПБ не передбачено внесення доповнень та змін до Плану реструктуризації. КУзПБ встановлює обов'язок кредиторів в 30-денний термін звернутися до суду з заявами про грошові вимоги до боржника. У цих правовідносинах можливе навмисне зловживання процесуальними правами та застосування презумпції винуватості кредитора через його необізнаність у відкритті провадження у справі. Не врегулювання даного питання щодо грошових вимог запізнілих кредиторів призводить до завдання шкоди інтересам кредиторів, які вчасно звернулись до суду та добросовісного боржника, а також затягування процесу розгляду справи.

Пропозицією щодо вирішення цієї проблеми є включення до КУзПБ прямої заборони на заявлення кредиторських вимог на етапі виконання боржником Плану реструктуризації та процедури погашення боргів. Доцільно також зазначати в ухвалах про затвердження Плану реструктуризації, що «вимоги до боржника, не включені до Плану реструктуризації вважається погашеними, а виконавчі документи за ними такими, що не підлягають виконанню».

По-восьме, згідно КУзПБ звіт про виконання Плану реструктуризації надається до суду не пізніше п'яти днів після закінчення строку, на який він розрахований. Було б доцільним, запозичити досвід Польщі та зобов'язати

боржника надавати суду та кредиторам річний звіт про хід виконання Плану реструктуризації.

По-дев'яте, ст. 134 КУзПБ вказує, що після закриття провадження у справі та звільнення від боргів, фізична особа «не звільняється від подальшого виконання вимог кредиторів та обов'язку повернення непогашених боргів щодо відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи, сплати аліментів та виконання інших вимог, які нерозривно пов'язані з особистістю фізичної особи». Проте які ці інші вимоги законодавець не зазначає. Актуальним для контролюючого органу є питання чи звільняється боржник від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Так, в статті 134 КУзПБ в переліку від яких вимог не звільняється боржник, єдиний соціальний внесок не зазначено. В свою чергу, спеціальний закон «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» в ч.7 ст.25 передбачає виключні випадки списання заборгованості з єдиного соціального внеску фізичній особі. До таких випадків належать смерть фізичної особи, визнання її безвісно відсутньою, недієздатною, оголошення померлою. [30]

Таким чином, вважаємо необхідним врегулювати вказану прогалину на користь боржника та внести доповнення до ч.7 ст.25 Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» як підставу списання недоїмки – звільнення фізичної особи від боргів відповідно до КУзПБ.

По-десяте, КУзПБ не врегульовано питання щодо можливості включення заробітної плати боржника за період процедури погашення боргів як актив до ліквідаційної маси. Звичайно, можливі випадки коли боржник отримує мінімальну заробітну плату та відрахування до 20% з неї істотним чином не вплине на задоволення вимог кредиторів. Проте, якщо заробітна плата боржника дозволяє здійснювати щомісячні відрахування на погашення заборгованості та враховуючи незначний розмір основної суми боргу, то чому

б і ні. Звертаємо увагу, що КУзПБ не передбачено граничних строків процедури погашення боргів.

І останнє, але найпроблемніше для контролюючого органу як кредитора у справах про неплатоспроможність фізичних осіб, та напевно і всіх інших кредиторів, – відсутність реального погашення боргів та задоволення хоча б мінімальних кредиторських вимог. На практиці найчастіше у боржника відсутнє будь-яке майно, за рахунок якого можливо сформувати ліквідаційну масу або у власності перебуває житло, яке є єдиним місцем проживання боржника та його сім'ї, яке не включається до ліквідаційної маси; боржник отримує мінімальну зарплату, пенсію або допомогу по інвалідності; план реструктуризації при таких доходах розпланований на 50 -100 років при можливих п'яти (десяти у деяких випадках), та ще й якщо наявна заборгованість з єдиного соціального внеску, звичайно кредитором не затверджується. Суди в Україні є досить лояльними до боржника та звільняють його від боргів при наявності таких підстав, незважаючи на те, що кредитори, які і так несуть тягар фінансових втрат, не отримали коштів на погашення навіть частини своїх вимог. Так, в 5 судових справ, які перебували на розгляді в Господарському суді Сумської області, згідно з якими фізичних осіб звільнено від боргів, взагалі не відбувалося погашення кредиторських вимог. Ще й у деяких випадках, арбітражні керуючі намагалися стягнути кошти за оплату своєї роботи з кредиторів, у деяких і стягували незрозуміло на яких підставах. Так, КУзПБ в преамбулі закріплює, що «процедури банкрутства спрямовані на відновлення платоспроможності боржника - юридичної особи або визнання його банкрутом з метою задоволення вимог кредиторів, а також відновлення платоспроможності фізичної особи». Відновлення платоспроможності, на нашу думку, не передбачає можливість безумовного списання боргів боржника, а діяльність боржника, метою яких є погашення вимог кредиторів, насамперед розстрочення, відстрочення платежів, не нарахування штрафних санкцій в період процедури,

працевлаштування, продаж майна та інше. А безумовне списання заборгованості призводить до послаблення податкової системи (у разі списання податкового боргу), банківської системи (у разі списання заборгованості за кредитом)

Вважаємо за необхідне закріпити в Україні принципи законодавства про банкрутство Литви, Польщі та Франції щодо неприпустимості безумовного та повного списання боргів та максимального погашення вимог кредиторів. Адже важливим критерієм ефективності законодавства про банкрутство є не лише відновлення платоспроможності фізичної особи, але й рівень задоволення вимог кредиторів та додержання балансу інтересів між боржником і кредиторами.

ВИСНОВКИ

Отже, основною новелою КУзПБ стала можливість боржника звернутися до суду із заявою про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність за наявності певних чітко визначених умов.

В магістерській роботі детально проаналізовано увесь алгоритм дій у справі про неплатоспроможність:

- які документи подаються разом із заявою;
- підстави відкриття провадження у справі;
- наслідки відкриття провадження у справі;
- введення мораторію та можливість застосування певних заходів для забезпечення вимог кредиторів;
- підготовка, затвердження та виконання Плану реструктуризації боргів боржника;
- підстави визнання фізичної особи банкрутом та введення процедури погашення боргів;

- формування ліквідаційної маси, виключення майна з ліквідаційної маси;
- продаж майна в процедурі погашення боргів;
- черговість задоволення вимог кредиторів;
- звільнення фізичної особи від боргів;
- вимоги, від яких фізична особа не звільняється після закриття провадження;
- наслідки звільнення особи від боргів.

Крім того, в магістерській роботі проаналізовано досвід регулювання інституту неплатоспроможності фізичних осіб на прикладі США, Литви, Англії, Франції, Австралії та Польщі.

Під час написання магістерської роботи в нормах КУзПБ виявлені певні прогалини, тому в останньому розділі наведено надано власні рекомендації щодо врегулювання деяких з них, зокрема;

1. розробити зразки документів необхідних для подачі заяви, а також плану реструктуризації та зробити до них вільний доступ громадян в мережі «Інтернет»;
2. надати можливість розстрочення або відстрочення сплати винагороди арбітражному керуючому, уклавши відповідний договір та надавши його копію суду;
3. внести зміни до Закону України «Про судовий збір», встановивши за подання заяви у справі про неплатоспроможність судовий збір у розмірі двох прожиткових мінімумів для працездатних осіб;
4. надати кредитору право ініціювати справу про неплатоспроможність фізичної особи сукупності підстав, передбачених ч.2 ст.115 КУзПБ;
5. виключити із абз.2 ч.5 ст.116 КУзПБ словосполучення «у тому числі якщо шлюб розірвано протягом трьох років до дня подання декларації»;

6. закріпити в КУзПБ норму щодо закриття провадження у справі із одночасним звільненням особи від боргів у разі нез'явлення кредиторів у справі про неплатоспроможність такого боржника;

7. включити до КУзПБ пряму заборону на заявлення кредиторських вимог на етапі виконання боржником Плану реструктуризації та процедури погашення боргів;

8. зобов'язати боржника надавати суду та кредиторам річний звіт про хід виконання Плану реструктуризації;

9. внести доповнення до ч.7 ст.25 Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» як підставу списання недоїмки – звільнення фізичної особи від боргів відповідно до КУзПБ.

10. врегулювати питання щодо можливості включення заробітної плати боржника за період процедури погашення боргів як актив до ліквідаційної маси;

11. закріпити в Україні принципи законодавства про банкрутство щодо неприпустимості безумовного та повного списання боргів та максимального погашення вимог кредиторів.

Отже, інститут неплатоспроможності фізичних осіб в Україні, незважаючи на його певні недоліки, є дієвим механізмом для звільнення фізичної особи від боргів, можливістю відновити платоспроможність у найкоротші терміни та повернутися до життя без кредиторів, колекторів та боргів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про банкрутство» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2343-12/ed19920514#Text>.
2. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» в редакції від 07.12.1999 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2343-12/ed19991207#Text>.
3. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» в редакції від 16.10.2011 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2343-12/ed20111016#Text>.
4. Проект закону "Про реструктуризацію боргів фізичної особи або визнання її банкрутом" [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://ips.ligazakon.net/document/JH1TD68A?an=481>.
5. Кодекс України з процедур банкрутства [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text>.

6. Господарський процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>.

7. Закон України "Про Державний бюджет України на 2021 рік" [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1082-20#Text>.

8. Алмаші І. М. ВИЗНАННЯ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ БАНКРУТОМ: СУТТЄВА НОВЕЛА ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ [Електронний ресурс] / І. М. Алмаші – Режим доступу до ресурсу: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/15529/%D0%90%D0%BB%D0%BC%D0%B0%D1%88%D1%96%20%D0%86.%D0%9C.%2C%20%D0%90%D0%BB%D0%BC%D0%B0%D1%88%D1%96%20%D0%9C.%D0%9C..pdf?>

9. Оприлюднення відомостей у справах про банкрутство [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/og_pov/.4

10. Єдиний державний реєстр судових рішень. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 24.09.2020 у справі №910/2629/20 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91786468>.

11. Закону України "Про судоустрій і статус суддів" [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>.

12. Григорян Г. Аналіз судової практики інституту неплатоспроможності фізичних осіб та відновлення фінансового стану іпотечних вкладників [Електронний ресурс] / Георгій Григорян. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.pravojustice.eu/storage/app/uploads/public/610/a5d/d93/610a5dd93b995859697366.pdf>.

13. Будяк О. НОВЕЛЛИ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ БАНКРУТСТВА ФІЗИЧНИХ ОСІБ / Олександр Будяк. // Збірник матеріалів студентської науково-практичної конференції “Сучасні погляди на актуальні питання вивчення правознавства: історико-правова ретроспектива та сьогодення”. Ред.кол.: к.і.н., доц. Н.А.Печеніна (голова); к.і.н., доц. В.Г.Москаленко, М.В. Яхн. – 2019. – С. 41.

14. Вікіпедія. Реструктуризація [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%B5%D1%81%D1%82%D1%80%D1%83%D0%BA%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%8F>.

15. Закон України "Про фінансову реструктуризацію" [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-19#Text>.

16. Правове регулювання відносин неплатоспроможності (банкрутства) фізичних осіб. Курс лекцій для арбітражних керуючих.

17. Закон України "Про судовий збір" [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3674-17#Text>.

18. Податковий кодекс України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

19. Ухвала Господарського суду Сумської області від 18.05.2021 по справі №920/1238/20 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96963708>.

20. ПОРЯДОК організації та проведення аукціонів з продажу майна боржників у справах про банкрутство (неплатоспроможність) [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/865-2019-%D0%BF#Text>.

21. Постанова Господарський суд Запорізької області від 26.03.2020 по справі 908/3329/19 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://reustr.court.gov.ua/Review/88502358>.

22. Абдуллаев А. З. Анализ зарубежного регулирования несостоятельности (банкротства физических лиц) на примере США. / А. З. Абдуллаев, М. А. Магомедова. // Закон и право. – 2018. – №9. – С. 71–76.

23. Ткаченко Б. І. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ БАНКРУТСТВА ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ [Електронний ресурс] / Б. І. Ткаченко – Режим доступу до ресурсу: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/30977/1/103-106.pdf>.

24. Рибка І. Є. Зарубіжний досвід цивільно-правового регулювання визнання фізичної особи неплатоспроможною / І. Є. Рибка. // Право і суспільство. Цивілістика. – 2016. – №2. – С. 59–66.

25. Афанасьева Е. Г. Банкротство физических лиц: зарубежный опыт [Електронний ресурс] / Е. Г. Афанасьева, А. В. Бумажкина – Режим доступу до ресурсу: <https://cyberleninka.ru/article/n/2016-01-024-bankrotstvo-fizicheskikh-lits-zarubezhnyu-opyt-referativnyu-obzor/viewer>.

26. Игнатенко О. Ю. Институт банкротства физического лица: мировой опыт и практика применения [Електронний ресурс] / О. Ю. Игнатенко, О. В. Становая – Режим доступу до ресурсу: https://elib.institutemvd.by/bitstream/MVD_NAM/4541/1/ignatenko.pdf.

27. Таран П. Е. Сравнительно-правовой анализ современной процедуры банкротства физических лиц в Великобритании и Российской Федерации / П. Е. Таран, Е. С. Погребняк. // Ученые записки Крымского федерального университета имени В.И. Вернадского. Юридические науки. – 2019. – №1. – С. 345–349.

28. Сімейний кодекс України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.

29. Рішення Конституційного суду України від 03.06.1999 №5-рп/99 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-99#Text>.

30. Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17#Text>.